

UNUTARNJA REFORMA OSNOVNE ŠKOLE NA KOSOVU

Vaxhid Nuredini

Pedagoški fakultet, Sveučilište u Prištini

Sažetak – Osnovni je cilj ovog istraživanja bio proučiti stupanj promjena i inovacija u osnovnoj školi Kosova koje su nastale kao rezultat mnogobrojnih seminara i konferencija što su ih održali strani predavači i instruktori za učitelje razredne i predmetne nastave. Seminare stranih predavača za učitelje razredne i predmetne nastave osnovnih škola promatramo kao nezavisnu varijablu, dok povećanje uspjeha učenika i promjene u ponašanju promatramo kao zavisnu varijablu.

Istraživanje je obuhvatilo po 5 učitelja i 5 predmetnih nastavnika iz 7 osnovnih škola (5 u gradovima i 2 u selima) koji su trenirani na seminarima, što znači ukupno 35 učitelja razredne nastave i 35 predmetnih nastavnika (N=70).

Za ispitivanje promjena i inovacija u vezi s unutarnjom organizacijom nastave u poučavanju i učenju upotrijebljen je upitnik te intervju za dublje upoznavanje ispitanika. Organizirano je i sustavno promatranje po 2 nastavna sata kod dva učitelja i dva nastavnika albanskog jezika.

Dobiveni rezultati pokazuju da neki učitelji razredne i predmetne nastave iz pukog pomodarstva upotrebljavaju strane stručne termine, ne znajući ponekad ni njihovo značenje ni njihovu primjenu. Većina ispitanika priznaje da su im ti didaktički pojmovi nejasni.

Također, i rezultati analize sadržaja u primjeni didaktičke strategije “re-zimiranja i bilježenja” u 6. razredu potvrđuju vrlo slab uspjeh, što govori o tome da nema bitnih promjena u unutarnjoj organizaciji nastave kod treniranih učitelja razredne i predmetne nastave.

Pozitivno je za učitelje razredne i predmetne nastave da su shvatili kako se drukčije radi u zapadnim zemljama, gdje dominira nastava orijentirana na učenike, i da učenici trebaju biti slobodniji u ponašanju, odnosno da trebaju biti aktivni subjekti u nastavi.

Ključne riječi: unutarnja reforma nastave, unutarnja organizacija nastave, promjene u školi, poučavanje, učenje, nastavne strategije, nastavne metode, ciljevi učenja

Uvod

Poslije rata 1999. godine mnoge su države Kosovu pružile veliku pomoć u svim djelatnostima, pa tako i u reformi školskog sustava, od predškolskih ustanova do sveučilišta. U vezi su s tim često spominjana sintagma "nove reforme" te nejasni didaktički pojmovi, npr.: strategije, metode, tehnike (postupci), "objektivni" (ciljevi), oblici rada i dr., što je rezultat mnogobrojnih seminara, konferencija što su ih održali predavači mnogih stranih država za učitelje i predmetne nastavnike. Zanimljivo je da učitelji i predmetni nastavnici, umjesto da prethodna znanja korigiraju i povežu s novim znanjima, odnosno umjesto da stara znanja povežu sa suvremenima, negiraju sve prethodno i upotrebljavaju nove termine za koje, ako ih o njima pitamo malo više, priznaju da im nisu jasni i razumljivi.

Većina stručnjaka ne podržava reforme u bilo kojem području, nego se zalaže za kontinuiranu transformaciju (promjene). Također pod reformom – promjenama i inovacijama – trebamo shvatiti sve sastavnice koje možemo rasporediti u tri grupe:

a) promjene i inovacije u strukturi školskog sustava, organizacija i rukovođenje

b) promjene i inovacije u strukturi nastavnih planova i programa (sadržaja kurikuluma)

c) promjene i inovacije koje obuhvaćaju unutarnju organizaciju nastave – poučavanje i učenje kao nastavne strategije, metode, tehnike – postupke, ciljeve, oblike rada te nastavnu tehnologiju.

Za grupu **a** teško je izreći pozitivne ocjene, za grupu **b** (nastavni planovi i programi) treba utvrditi da su dobrim dijelom prepisani, dok smo za grupu **c**, za promjene i inovacije koje obuhvaćaju unutarnju organizaciju nastave, za detaljne efekte reforme, sastavili projekt: "Gdje je stupanj transformacije unutarnje organizacije nastave -promjene i inovacije u poučavanju i učenju u primjeni suvremenih nastavnih strategija, metoda, postupaka, ciljeva, oblika rada i dr. od kraja rata 1999. do 2007. godine."

Na miješanje značenja spomenutih nastavnih pojmova kod prosvjetnih stručnjaka pridonijelo je i objavljivanje knjige albanskog autora Bardhyla Musajija: „Metodologija poučavanja“ (*Metodologjia e mesimdhënies*, Pegi. Tirane, 2003.) koji je bio jedan od glavnih predavača i instruktora reforme. Drugi razlog zbog kojeg je ta knjiga prihvaćena kao *didaktika* (a nije didaktika) – kao nešto novo – vidimo u činjenici da je bila jedini izvor novih informacija, budući da prosvjetni stručnjaci ne vladaju stranim jezicima osim hrvatskog i srpskog.

U spomenutoj knjizi B. Musai vrlo često upotrebljava termine: *strategije, tehnike, metode* i dr. Međutim, u svojoj novoj knjizi "Poučavanje i učenje

kao djelovanje” (CDE. Tirane, 2005) u vezi s prvom knjigom *Metodologija poučavanja* piše: “U metodologiji poučavanja termini tehnike, strategije i metode upotrijebljeni su jedan umjesto drugog (dakle, kao sinonimi). Za te termine i dalje nema jasnog objašnjenja u literaturi, prema tome u ovoj knjizi upotrijebit ćemo više riječ *metode*, podrazumijevajući i druge” (Musai, 2005., str.8). Također, autor je knjigu pogrešno nazvao “Metodologija poučavanja”, jer pod nastavom ne podrazumijevamo samo poučavanje, nego i učenje.

Zbog navedenih razloga, kao i drugih koji su predmet ovog istraživanja, na početku iznosimo suvremena shvaćanja o nastavnim strategijama koja su aktualna, ali nejasna na Kosovu. Uobičajeno je u pedagoškim krugovima da se pod nastavnim strategijama shvaća umijeće – sposobnost planiranja slijeda značajnih i neophodnih mjera za nastavni rad ili drugu djelatnost, kao i praktično i uspješno vođenje i postizanje postavljenih ciljeva za poučavanje i učenje učenika. Još jasnije i bolje objašnjenje imamo kad se kaže: ”strategija učenja i poučavanja zasniva se na zakonitostima spoznajnog procesa... Brojne su metode i postupci poučavanja koje možemo na različite načine sistematizirati... Strategije, metode i postupci su aspekt odgojno-obrazovnog procesa. Strategije se dijele na veći broj metoda, a metode na veći broj postupaka. Razlikujemo strategije odgoja i strategije obrazovanja” (Bognar i Matijević, 2002, str. 281 i 293).

Također, pod utjecajem raznih predavača učitelji i predmetni nastavnici upotrebljavaju pojam “tehnika” umjesto “postupak”, kao i “*objektivi*” umjesto “ciljevi učenja učenika” iako ne znaju, niti razlikuju ciljeve poučavanja i ciljeve učenja.

Metodologija istraživanja

Hipoteza: unutarnja reforma – unutarnja organizacija nastave (nastavne strategije, metode, postupci, ciljevi, oblici nastavnog rada i dr.) nedovoljno je provedena u proteklih 7 godina iako je održan velik broj seminara i konferencija vladinih i nevladinih organizacija na Kosovu.

Ciljevi:

- a) istražiti stupanj jasnoće i primjene temeljnih suvremenih nastavnih pojmova u poučavanju i učenju kao što su *nastavne strategije, metode, postupci, ciljevi, nastavni oblici rada* i dr. kod učitelja razredne i predmetne nastave na uzorku osnovnih škola Kosova
- b) utvrditi stupanj primjene promjena i inovacija u učenju učenika utemeljenom na suvremenim nastavnim strategijama, metodama, postupcima, ciljevima, oblicima rada i dr.
- c) istražiti i analizirati značaj planske unutarnje reforme – unutarnje organizacije nastave u osnovnim i srednjim školama na Kosovu.

Istraživanje je provedeno na uzorku učitelja, predmetnih nastavnika osnovnih škola, fakultetskih profesora, kao i učenika 6 (šestog) razreda osnovne škole. U istraživanju je sudjelovalo 305 učenika, odnosno po dva odjeljenja šestih razreda u 5 gradskih osnovnih škola i dvije seoske škole (ukupno 7 osnovnih škola) u kojima su predavali anketirani i trenirani predmetni nastavnici albanskog jezika, u istraživanju obuhvaćeni uzorkom.

Učenici šestih razreda koji su sudjelovali kao uzorak u ispitivanju (analizi sadržaja nastavne jedinice "Carstvo Dardanije" iz albanskog jezika) polaznici su sljedećih osnovnih škola:

1. Osnovne škole "Sami Frajeri" iz grada Prizrena: VI-2 = 27 učenika i VI-5 = 30 učenika
2. Osnovne škole "Selami Hallaci" iz grada Gnjilana: VI-3 = 28 učenika i VI-4 = 25 učenika
3. Osnovne škole "Eqren Cabej" iz grada Mitrovice: VI-1 = 25 učenika i VI-3 = 23 učenika
4. Osnovne škole "Iliria" iz grada Prištine: VI-3 = 16 učenika i VI-5 = 14 učenika
5. Osnovne škole "H. Pristina" iz grada Prištine: VI-3 = 19 učenika i VI-6 = 23 učenika
6. Osnovne škole "Ali Ajeti" iz sela Sfeqel, Podujevo: VI-1 = 18 učenika i VI-2 = 17 učenika
7. Osnovne škole "Rilindja" iz sela Magjunaj, Vushtri: VI-2 = 19 učenika i VI-3 = 21 učenika.

a) U istim osnovnim školama u kojima su ispitivani učenici šestih razreda anketirani su i učitelji i predmetni nastavnici koji su sudjelovali na seminarima: nastavnici iz albanskoga jezika, matematike, biologije, kemije i povijesti. Anketiranjem nastavnika u vezi s nastavnim strategijama, kao i ispitivanjem (analize sadržaja u primjeni strategije "rezimiranja i bilježenja") uzorka učenika šestih razreda, željeli smo istražiti utjecaj promjena i inovacija u unutarnoj nastavi (u poučavanju i učenju) na uspjeh učenika (zavisna varijabla). U cilju dobivanja jasnijeg uvida u primjenu nastavnih strategija, metoda, postupaka, ciljeva, oblika rada i dr. istraživač je hospitirao po dva nastavna sata kod 2 učitelja i 2 nastavnika albanskog jezika u Prištini. Drugi razlog zbog kojeg je za ispitivanje uzeta samo strategija "rezimiranja i bilježenja" jest taj što je ta strategija prisutna u svim nastavnim predmetima, a posebno u materinskom jeziku, i prije barem djelomično poznata, uključena u didaktičko-metodičke zahtjeve da učenici ne uče napamet, da shvate smisao sadržaja, da nauče bit, da razlikuju bitno od nebitnog, da bit rezimiraju i dr. Treći je razlog što u svim odjeljenjima u kojima su učenici testirani poučavaju anketirani trenirani nastavnici albanskog jezika, kao i da se taj predmet uči najviše 5 sati tjedno.

Anketiranjem smo željeli dobiti individualna mišljenja učitelja i predmetnih nastavnika o promjenama i inovacijama koje se odnose na unutarnju reformu, odnosno o unutarnjoj organizaciji nastave u primjeni suvremenih nastavnih strategija, metoda, postupaka, ciljeva i nastavnih oblika rada, kao i stupnju jasnoće tih nastavnih pojmova. Također smo vodili i intervjue s pojedinim učiteljima i predmetnim nastavnicima albanskog jezika s ciljem da s većim povjerenjem komentiraju pojedina anketna pitanja, iako su anketna pitanja bila anonimna. U anketi su bila pitanja otvorenog i zatvorenog tipa.

b) Ispit – analiza sadržaja za uzorak učenika šestih razreda iz albanskog jezika za nastavnu jedinicu “carstvo Dardanije” koja je bila obrađena od treniranih nastavnika, znači ispitani su poslije učenja te nastavne jedinice.

c) Za ispitivanje – analizu sadržaja nastavne jedinice “carstvo Dardanije” iz albanskog jezika u šestom razredu osnovne škole – sastavili smo i kriterije ocjenjivanja u primjeni nastavne strategije “rezimiranje i bilježenje”. Te kriterije ocjenjivanja sastavili smo u suradnji s još dva trenirana predmetna nastavnika albanskog jezika. Prije primjene tih kriterija na uzorak izvršili smo njihovo sondažno ispitivanje.

d) Kriteriji za ocjenjivanje uzorka učenika u primjeni strategije “rezimiranje i bilježenje” iz albanskog jezika za nastavnu jedinicu “carstvo Dardanije” jesu od 5 (odličan) do 1 (nedovoljan):

Ocjenu odličan (5) može dobiti učenik koji je od 193 riječi kao nevažne i ne vrlo važne brisao 40-50 riječi, kao i rečenice, a računaju se i one riječi koje je zamijenio svojim riječima i u cjelini rezimiranjem sačuvao znanja i shvatio bit smisla nastavne jedinice te pokazao stvaralački odnos u rezimiranju i bilježenju.

Ocjenu vrlo dobar (4) može dobiti učenik koji je od 193 riječi kao nevažne i ne vrlo važne brisao 30-39 riječi, kao i rečenice, kada nema zamjene riječi svojim riječima ili rečenicama, kada je učenik u cjelini rezimiranjem sačuvao znanja i shvatio, ali ne u potpunosti, bit smisla nastavne jedinice i pokazao kritičan odnos u rezimiranju.

Ocjenu dobar (3) može dobiti učenik koji je od 193 riječi kao nevažne i ne vrlo važne brisao 20-29 riječi, kao i rečenice, kada nema zamjene riječi svojim riječima i rečenicama i kada je u cjelini rezimiranjem djelomično sačuvano znanje i kada je učenik djelomično shvatio bit smisla nastavne jedinice te pokazao malo kritičan odnos u rezimiranju.

Ocjenu dovoljan (2) može dobiti učenik koji je od 193 riječi kao nevažne i ne vrlo važne brisao 10-19 riječi, kada nema zamjene riječi svojim riječima i rečenicama i kada je učenik u cjelini rezimiranjem djelomično sačuvao znanja i djelomično shvatio smisao nastavne jedinice na niskoj kvaliteti, kao i pokazao sasvim malo kritičan odnos u rezimiranju.

Ocjenu nedovoljan (1) dobiva učenik koji je od 193 riječi kao nevažne i ne vrlo važne brisao od 0-9 riječi i koji u cjelini rezimiranjem nije uspio ni djelomično shvatiti smisao nastavne jedinice i nije pokazao nimalo odnos kritičkog mišljenja u rezimiranju, koji je riječi brisao slučajnim – lutrijskim izborom.

Postupak istraživanja

Ovo je istraživanje transversalno i provedeno je poslije duge pripreme tokom 2007. godine. Longitudinalni postupak nije primijenjen jer o stanju unutarne organizacije nastave prije rata 1999. godine znaju vrlo dobro svi anketirani trenirani ispitanici, učitelji i predmetni nastavnici albanskog jezika, kao i drugih predmeta osnovne škole. Treba naglasiti da su u uzorak ispitanika učitelja i predmetnih nastavnika ušli samo oni koji imaju više od 10 godina iskustva u nastavnom radu. Taj uvjet za anketiranje ispitanika postavili smo zato da bi nam opisali promjene i inovacije do kojih je došlo pod utjecajem seminara od 2000-2007. godine u unutarnjoj organizaciji nastave. Smatrali smo da trenirani učitelji i predmetni nastavnici koji udovoljavaju tom zahtjevu mogu bolje uočiti raniju unutarnju organizaciju nastave u odnosu na suvremene nastavne strategije, metode, postupke, ciljeve, oblike nastavnog rada i dr.

Gotovo svi upitnici koji su ponuđeni ispitanicima treniranima na seminarima bili su korektno i odgovorno ispunjeni.

U cilju dobivanja što realnijih mišljenja ispitanih učitelja i predmetnih nastavnika bila im je zajamčena tajnost podataka, tako da nije bilo traženo da se potpišu.

Rezultati istraživanja

1. Rezultati uspjeha učenika šestih razreda na ispitu prikazani su na sljedećim tabelama (tabele 1 – 8).

Tabela 1. Naziv osnovne škole: Sami Frajeri Mjesto Prizren Općina: Prizren												
Uspjeh- ocjene	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-2	16	59.25	9	33.33	2	7,40					27	100
Raz. VI-5	18	60	10	33,33	2	6,66					30	100
Ukupno	34	59,64	19	33,33	4	7,01					57	100

Tabela 2. Naziv osnovne škole: Selami Hallaqi Mjesto – Gjilan Općina: Gjilan												
Uspjeh- ocjene	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-3	23	82,14	5	17,85	2	7,40					28	100
Raz. VI-4	23	92,00	2	8,00	2	6,66					25	100
Ukupno	46	86,79	7	13,20	4	7,01					53	100

Tabela 3. Naziv osnovne škole: Ekrem Cabej Mjesto-Mitrovica Općina:Mitrovica												
Uspjeh- ocjene	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-1	14	56,00	9	36,00	2	8,00					25	100
Raz. VI-3	19	82,60	3	13,04	1	4,34					23	100
Ukupno	33	68,75	12	25,00	3	6,25					48	100

Tabela 4. Naziv osnovne škole: Iliria Mjesto-Priština Općina:Priština												
Uspjeh- ocjene	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-1	14	87,5	2	12,50							16	100
Raz. VI-3	13	92,85	1	7,14							14	100
Ukupno	27	90,00	3	10,00							30	100

Tabela 5. Naziv osnovne škole: Hasan Priština Mjesto-Priština Općina:Priština												
Uspjeh- ocjene	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-1	9	47,36	7	36,84	3	15,78					19	100
Raz. VI-3	17	73,91	5	21,73	1	4,34					23	100
Ukupno	26	61,90	12	28,57	4	9,52					42	100

Tabela 6. Naziv osnovne škole: Ali Ajeti Mjesto-Svecel Općina:Podujevo												
Uspjeh-	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
ocjene	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-1	16	88,88	2	11,11							18	100
Raz. VI-3	16	94,11	1	5,88							17	100
Ukupno	32	91,42	3	8,57							35	100

Tabela 7. Naziv osnovne škole: Rilindja Mjesto-Magjunaj Općina:Vushtri												
Uspjeh-	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
ocjene	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-1	17	89,47	2	10,52							19	100
Raz. VI-3	20	95,23	1	4,76							21	100
Ukupno	37	92,5	3	7,50							40	100

Zajednička Tabela 8 od (1-7) Naziv osnovne škole: Mjesto Općina:												
Uspjeh-	nedovoljan		dovoljan		dobar		vrlo dobar		odličan		Ukupno	
ocjene	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	Br. učenika	%
Raz. VI-1	109	71,71	36	23,68	7	4,60					152	100
Raz. VI-3	126	82,35	23	15,03	4	2,61					153	100
Ukupno	235	77,04	59	19,34	11	3,60					305	100

Kao što vidimo u tabelama od 1 do 7, uspjeh učenika u primjeni nastavne strategije “rezimiranja i bilježenja” u nastavnoj jedinici “Carstvo Dardanije” iz albanskog jezika vrlo je slab.

Iz opće tabele 1-7 vidimo da je 235 učenika, odnosno njih 77,04%, postiglo *nedovoljan* uspjeh, 59 učenika (19,34%) *dovoljan* uspjeh. Samo 11 učenika (3,60%) postiglo je *dobar* uspjeh, a s *vrlo dobrim* i *odličnim* uspjehom nema nijednog učenika. Iako je uspjeh učenika vrlo slab, važno je naglasiti da su učenici tijekom testiranja pokazali veliko zanimanje u primjeni nastavne strategije, a njihov se neuspjeh može objasniti time što nisu bili nimalo uvježbani. Svakako, neuspjeh učenika u primjeni nastavne strategije “rezimi-

ranja i bilježenja” potvrđuje to da s visokim stupnjem pouzdanosti možemo zaključiti kako nema nekih značajnih promjena i inovacija u unutarnjoj organizaciji nastave od poučavatelja u primjeni suvremenih nastavnih strategija, metoda, postupaka, ciljeva i oblika rada, osim promjene ponašanja prema učenicima, odnosno činjenice da su učenici više subjekti nastavnog rada. Ti pokušaji uzorka učenika za primjenu strategije “rezimiranje i bilježenje” najbolje se mogu zabilježiti tv-kamerom te se uvjeriti u njihov interes.

2. Rezultati analize upitnika – anketnog lista za učitelje i predmetne nastavnike osnovnih škola

Odgovori na pitanje br. 1:

Na seminarima s didaktičkom i metodičkom tematikom sudjelovao sam: koliko dana _____ koliko sati _____.

Od ukupno 35 učitelja 12 je dalo odgovor 90 sati, 8 učitelja 80 sati, 7 učitelja 65 sati i 8 učitelja 50 sati. Od ukupno 35 predmetnih nastavnika 13 je dalo odgovor 80 sati, 11 se nastavnika ne sjeća koliko sati, 6 nastavnika dalo je odgovor 70 sati, a 5 nastavnika 55 sati. Iz odgovora na prvo pitanje vidi se da ni učitelji ni predmetni nastavnici nisu redovito pohađali radionice i seminare, a na kraju su dobivali potvrde kao instruktori za treniranje ostalih.

Odgovori na pitanje br. 2:

Ako se sjećate, zapišite naslove didaktičko-metodičkih tema: _____

Od ukupno 35 učitelja 11 ih je napisalo: „*Korak po korak*“ i „*Sučenikom u centru*“, 8 „*Kritičko mišljenje*“, a 14 ih se ne sjeća naslova teme. Od 35 predmetnih nastavnika 12 ih je napisalo: „*Sučenikom u centru*“ i „*Kritičko mišljenje*“, 10 „*KMČP*“ („*Kritičko mišljenje u toku čitanja i pisanja*“), dok se njih 13 ne sjeća naslova.

Iz odgovora na pitanje br. 2. vidimo da i učitelji i predmetni nastavnici ne pamte točno naslove didaktičko-metodičkih tema. Na primjer odgovor 11 učitelja: „*Korak po korak*“ je nepotpun jer je ispravan naslov: „*Stvaranje odjeljenja s učenicom u centru – korak po korak*“.

Osnovni propust nadležnih za organiziranje radionica i seminara jest u tome što ih nisu organizirali posebno za učitelje, a posebno za predmetne nastavnike. Treba naglasiti da su strane organizacije osim radionica i seminara s navedenim temama održale i mnoge druge seminare i radionice, npr. *IRA*, *Save the children*, *KEDP*, a koordinatori su bili Centar za obrazovanje Kosova i Ministarstvo prosvjete koji, prema izjavama nadležnih osoba, nemaju nikakav plan za reformu unutarnje organizacije nastave. Također,

nadležni državni službenici u Centru za obrazovanje Kosova i Ministarstvu prosvjete izjavili su da ne znaju što su po zanimanju pojedini strani predavači. To je pitanje bilo postavljeno državnim službenicima jer je na dvije konferencije i na jednom seminaru bilo evidentno da su predavači nestručni. Na primjer dvanaestodnevni seminar koji je bio planiran za profesore Pedagoškog fakulteta u lipnju 2007., da bi poslije mogli predavati izvanrednim studentima, trajao je samo 6 dana. Tema seminara u organizaciji KEDP (*Kosovo education dewelopment program*) bila je: "Orijentacijska radionica za Pedagoški fakultet" KEDP 2006., a prvo predavanje „*Poučavanje s učenicom u središtu*“ pogrešno je prevedeno.

Pisani materijali za tu temu bili su osigurani na materinskom jeziku, ali na njima nije bilo imena autora i popisa literature. Pozvani predavač, u vezi s taksonomijom Blooma i suradnika, napisao je: 1. znanje 2. shvaćanje, 3. primjena, 4. analiza, 5. sinteza i 6. vrednovanje. Jedna je profesorica matematike reagirala i rekla predavaču da shvaćanje treba napisati na kraju, kod broja 6, a ne kod br. 2., na što je predavač odgovorio: „Dobro, dobro, greška je.“ Nastavnica matematike mislila je na tradicionalnu nastavu u kojoj se shvaćanje provjerava na kraju nastavnog sata ponavljanjem, a prema Bloomovoj taksonomiji riječ je o shvaćanju radnih zadataka za učenje novih sadržaja u fazi nastavnog procesa evociranja, koje dolazi na početku nastavnog sata.

Odgovor na pitanje br. 3:

Sudjelovanje na radionicama i seminare utjecalo je na moje osposobljavanje:

	br. učitelja	br. pred. nastavnika
a) mnogo	3	1
b) malo	13	16
c) nimalo	19	18
Ukupno:	35	35

Odgovori na 3. pitanje govore o tome da radionice i seminari nisu u većoj mjeri utjecali na osposobljavanje ispitanika za promjene i uvođenje inovacija u unutarnjoj organizaciji nastave jer su samo 3 učitelja i 1 predmetni nastavnik odgovorili da su utjecali mnogo.

Odgovori na pitanje br. 3.1:

Svi komentari ispitanika mogu se sažeti u zaključku da ispitanici smatraju kako je radionice i seminare potrebno što više organizirati, što govori o tome da su shvatili kako se radi o novom pristupu u nastavi, ali da su im potrebna dodatna predavanja.

Odgovori na pitanje br. 4:

Primjena novih spoznaja na radionicama i seminarima o nastavnim strategijama, metodama, postupcima, ciljevima, nastavnim oblicima rada i dr. utjecala je na to da moji učenici postižu uspjeh:

	br. učitelja	br. pred. nastavnika
a) mnogo	3	2
b) malo	7	3
c) nimalo	25	30
Ukupno:	35	35

Iz odgovora na 4. pitanje vidi se da je malen broj učitelja i predmetnih nastavnika koji odgovaraju kako im je uspjeh učenika mnogo bolji i malo bolji.

Odgovori na pitanje br. 4.1:

Svi komentari ispitanika mogu se sažeti u zaključku da ispitanici smatraju kako je razlog nedostatak uvjeta rada, činjenica da rade u 4 smjene i da treba poboljšati uvjete.

Odgovori na pitanje br. 5:

Opišite ukratko što podrazumijevate pod pojmom nastavna “strategija”.

Gotovo svi odgovori pokazuju da ispitanicima nije jasno značenje toga pojma. Evo nekih karakterističnih odgovora:

1. nastojanje kojim se vrši izbor metoda za poučavanje
2. tehnike i načini rada
3. strategija je tehnika poučavanja
4. upotreba metoda i reforma
5. nemojte nas mučiti reformama i drugo.

Odgovori na pitanje br. 5.1:

Zabilježite neke naslove nastavnih strategija.

I odgovori u vezi s tim zahtjevom jasno pokazuju kako ispitanicima nije jasno značenje toga pojma. Evo nekih karakterističnih odgovora:

1. klasifikacija nastavnog sata
2. kategorije nastavnih predmeta
3. grupni rad učenika

4. insert, klaster, kritičko mišljenje, da se učenici upoznaju s novim metodama i drugo. Svakako spominju “tehnike” (postupke) kao što su klaster, insert i dr.

Odgovori na pitanje br. 6:

Opišite ukratko što podrazumijevate pod pojmom “tehnike” (postupci).

Odgovori na to pitanje pokazuju kako većina ispitanika djelomično shvaća o čemu se radi, ali da značenje toga pojma miješaju sa značenjem pojmovima „postupak“ i „metoda“ ili „strategija“, kako su spominjali kod komentara br. 5. 1. za nastavne strategije. Manji broj ispitanika pogrešno shvaća pojam „tehnika“ kao: „cjelina sredstava i alata rada, nova tehnologija, način predavanja, obrade teme, novi oblici rada, tehnike su nastavne metode“ i drugo.

Odgovori na pitanje br. 6.1:

Zapišite neke nazive nastavnih “tehnika”(postupaka).

Manjina ispitanika na to pitanje nije dala odgovor, dok je većina zapsla: ZZN, što znači: znam, hoću znati, naučio sam (taj je tijekom nastavnog sata didaktički neispravan), klaster (postupak koji učenicima omogućuje da u vezi s određenim pitanjem mogu slobodno misliti), insert (postupak koji učenicima omogućuje da kontroliraju stupanj shvaćanja u toku čitanja), Wenov dijagram i dr. Na primjer, ispitanici ne opisuju u kojoj se fazi nastavnog sata primjenjuje Wenov dijagram. Treba naglasiti da se Wenov dijagram primjenjuje u strategiji “pronalaženja zajedničkog i različitog” u konkretnoj nastavnoj temi. Također, ima i pogrešnih odgovora kao: „nastavna sredstva“, „individualni i frontalni oblik rada“ i dr. I odgovori ispitanika na to pitanje potvrđuju da im se miješa značenje pojmova ‘strategija’, ‘tehnika’ – ‘postupci’ i ‘metode’ i da ne znaju razlikovati te pojmove.

U cilju boljeg upoznavanja u primjeni tih postupaka, odnosno tehnika, kako ih nazivaju, intervjuirana su dva učitelja i dva nastavnika iz uzorka iz predmeta matematike i albanskog jezika te je utvrđeno: da postupci nisu usklađeni sa strategijama i metodama, da nedostaju faza vježbanja, poučavanje u socijalnom vođenju učenika i u kognitivnoj spoznaji, da učenici rade u grupama bez neophodnih uputa poučavatelja te da nema vrednovanja uspjeha i dr. Učitelji i predmetni nastavnici ne znaju da uz usvajanje novih znanja trebaju razvijati misaono-spoznajne sposobnosti, umijeća, odnosno navike, što trebaju planirati u okviru nastavnih strategija, da ne bi došlo do formalnih znanja, odnosno formalizma u znanju.

Odgovori na pitanje br. 7:

Ukratko opišite što podrazumijevate pod pojmom nastavne “metode”!

Odgovori ispitanika na to pitanje bolji su u odnosu na druge odgovore. Evo nekih karakterističnih odgovora: to su načini za uspješnu realizaciju obrazovnih ciljeva, ciljevi rada, oblik rada u toku nastavnog sata, postupci koji se upotrebljavaju u toku nastavnog sata, načini rada, cjelina metoda i nastavnih sredstava. Pet učitelja i sedam predmetnih nastavnika nije dalo nikakav odgovor. Iz odgovora se može vidjeti da je pojam *nastavne metode* ispitanicima bliži, ali da ne znaju razlikovati “tehnike” (postupke) i strategije.

Treba naglasiti da je osnovni nedostatak u tome što ispitanici ne razlikuju metode poučavanja i učenja, a to pokazuje kako ne poklanjaju pažnju metodama učenja učenika, iako je to jedan od osnovnih zahtjeva suvremene nastave, zahtjev koji se odavno spominje u literaturi. Npr. u „Didaktici“ V. Poljaka piše: “Metode su načini rada u nastavi. Budući da u nastavi rade nastavnik i učenici, svaka metoda ima dvostruko značenje, tj. odnosi se na način rada nastavnika i učenika. Nastavnici primjenjuju nastavne metode prilikom izvođenja pojedinih etapa nastavnog procesa, od uvođenja do provjeravanja pa i učenici na tim istim etapama primjenjuju sa svoje strane nastavne metode radi stjecanja znanja i razvijanja sposobnosti” (Poljak, 1970, str. 68).

Zadovoljavanje učitelja i predmetnih nastavnika samo raspoređivanjem učenika po grupama bez potrebnog poučavanja u metodama učenja propust je i gubljenje dragocjenoga nastavnog vremena.

Odgovori na pitanje br. 7.1:

Zapišite neke nazive nastavnih metoda.

Odgovori su: 1. kooperativno učenje, 2. grupni rad, 3. razgovor, 4. predavanje, 5. konkretizacija, 6. slobodno pisanje, dnevnik u dva dijela, klaster. I odgovori ispitanika na to pitanje pokazuju da su im pomiješana značenja temeljnih nastavnih pojmova, odnosno metoda s postupcima, npr. dnevnik u dva dijela, klaster i dr.

Odgovori na pitanje br. 8:

Opišite ukratko što podrazumijevate pod pojmom “objektivi” (ciljevi).

Sve odgovore ispitanika možemo svesti na ove: 1. *objektivi* su kratkoročna nastojanja u vezi s onim što nastavnik treba postići u toku sata, 2. kritičko mišljenje, 3. verificiranje i analiziranje, 4. cilj koji treba postići u toku sata, 5. postizanje cilja.

I ti odgovori ispitanika pokazuju da oni ne razlikuju ciljeve poučavanja i ciljeve učenja, kao i da ne razlikuju konkretizaciju nastavnih zadataka u okviru tih ciljeva, a zadaci se u didaktici navode kao: “kognitivni, afektivni i psihomotorni” (Bognar i Matijević, 2002, str. 162).

Odgovori na pitanje br. 8.1:

Ilustrirajte “objektive” (ciljeve) jedne nastavne jedinice ili teme!

I na to pitanje dajemo samo karakteristične odgovore kao što su: kako da iskažu svoje osjećaje, magnetna polja, da uspoređuju veličinu Azije i Europe, da razlikuju novo slovo i riječ, da razlikuju dobro od lošeg, da čitaju tečno i da poštuju znakove, da objašnjavaju zašto su stvoreni zakoni, da vrednuje zakone i dr. I iz tih odgovara ispitanika vidimo da nastavne ciljeve ne konkretiziraju kognitivnim, afektivnim i psihomotornim zadacima, kao i da ne razlikuju ciljeve poučavanja i ciljeve učenja kada učenici trebaju sami ciljeve učenja učiniti osobnima, kako kažu Marzano, R. i suradnici (2006).

Odgovori na pitanje br. 9:

Upišite nazive osnovnih oblika nastavnog rada.

Odgovori svih 70 ispitanika su: grupni rad, a samo 5 učitelja i 7 predmetnih nastavnika je napisalo još i individualni rad učenika. Svakako, ti odgovori potvrđuju jednostranost primjene nastavnih oblika rada, što potvrđuje prijelaz od ekstremne situacije prije rata, kada je dominirala frontalna nastava, do sadašnje ekstremne situacije u kojoj dominira grupna nastava, umjesto da se kreativno kombiniraju svi suvremeni oblici nastavnog rada.

Odgovori na pitanje br. 10:

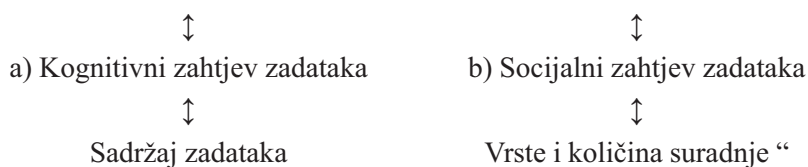
Ako imate neku ideju – prijedlog u vezi s onim što smatrate da je bilo potrebno obuhvatiti ovim upitnikom – molimo Vas da to napišete!

Odgovori ispitanika približno glase: što više organizirati radionice i seminare jer su korisni, nedostaju nastavna sredstva, potrebne su ekskurzije, kako motivirati učenike, potrebna je materijalna stimulacija i slično.

Nema dileme da odgovori većine ispitanika u vezi s organizacijom što većeg broja radionica i seminara ukazuju na to da im nisu dovoljno jasne nove promjene i inovacije u organiziranju unutarnje nastave, odnosno da im se miješaju temeljni nastavni pojmovi kao što su: nastavne strategije, metode, postupci, ciljevi, oblici nastavnog rada i dr.

S ciljem boljeg uvida u praksu promatrana su po dva nastavna sata 2 učitelja i 2 nastavnika albanskog jezika iz našeg uzorka u Prištini i utvrđeno je da nemaju jasne koncepcije o nastavnim strategijama, metodama, postupcima, ciljevima, oblicima rada i dr. ni u primjeni u nastavi, iako učenici rade

u grupama, da dominira aktivnost samo na usvajanju verbalnih znanja i to samo jednog ili dvojice učenika u grupi, onih koji rukovode grupama, a ostali samo prepisuju. Također, ne utječe se na razvoj učeničke spoznajne sposobnosti – misaone operacije u vezi s tim znanjima – kao ni na formiranje stavova, umijeća i navika. Artikulaciji nastavnog sata nedostaju etape vježbanja i vrednovanja, kao i aktivnost svih učenika, što pokazuje da se, iako jedino taj oblik nastave dominira, ne primjenjuje ispravno jer nastavnici ne znaju ni kriterije za formiranje. Trebamo zaključiti da i učiteljima i nastavnicima albanskog jezika u primjeni grupnog oblika rada nedostaju posredujući činitelji u grupnim procesima, odnosno da nema oblikovanje zadataka namijenjenog suradničkom, grupnom radu kao što vrlo dobro ilustrira Bennet Neville: "Oblikovanje zadataka namijenjenih suradničkom grupnom radu" (Desforges, 2001, str.154).

Zaključci

Rezultati istraživanja potvrđuju, s visokom vjerojatnošću, da u unutarnjoj reformi – unutarnjoj organizaciji nastave u poučavanju i učenju u osnovnoj školi Kosova – nije došlo do bitnih promjena i inovacija, odnosno do uvođenja suvremenih nastavnih strategija, metoda, postupaka, ciljeva, oblika nastavnog rada i dr.

Rezultati odgovora ispitanih učitelja razredne i predmetne nastave, kao i hospitiranje na nastavnim satima, potvrđuje da su učiteljima nejasni temeljni nastavni pojmovi. Zatim, uočljiva je slaba sposobnost u primjeni kao i vrlo slab uspjeh učenika na ispitu – analizi sadržaja u primjeni strategije „rezimiranja i bilježenja“.

Istraživanje pokazuje da ispitani učenici nisu poučavani u primjeni nastavne strategije "rezimiranje i bilježenje", ali da su na ispitu pokazali velik interes i motivaciju, što je vrlo važno za primjenu u budućnosti, kao produktivna strategija koja osigurava aktivnost učenika.

Jedina promjena i inovacija u unutarnjoj organizaciji nastave kod ispitanih učitelja razredne i predmetne nastave jest mijenjanje ponašanja prema učenicima; učenici su više subjekti u nastavi u odnosu na vrijeme prije rata, ali se i dalje ne shvaćaju pravilno suvremeni temeljni nastavni pojmovi kao što su: nastavne strategije, nastavne metode, postupci, ciljevi, oblici rada i dr.

Razlozi za slab uspjeh u unutarnjoj reformi, odnosno unutarnjoj organizaciji nastave u osnovnoj školi, različiti su. Kao izravni uzročnici takva stanja mogu se navesti:

- nadležne institucije prosvjete (npr. Ministarstvo prosvjete i Kosovski obrazovni centar – prije pedagoški zavodi) nemaju plan za unutarnju reformu – unutarnju organizaciju nastave za uvođenje novih promjena i inovacija u poučavanju i učenju
- radionice, seminari i konferencije održani su spontano kako su pristizali pojedini projekti vladinih i nevladinih organizacija, a teme su odredili sami predavači bez jasnog plana
- neki su strani predavači bili nestručni, a nadležne institucije kao Ministarstvo prosvjete i Kosovski obrazovni centar nisu bili dovoljno upoznati s njihovim kompetencijama.

Apсурдно je očekivati da se na seminarima obuhvati 70 učitelja koji će poslije držati radionice za ostale učitelje na Kosovu bez odgovarajuće literature, kao i bez permanentnog individualnog učenja i usavršavanja. Jer kad učitelji nemaju jasne pojmove o novim promjenama i inovacijama o unutarnjoj organizaciji nastave, o novim pristupima poučavanju i učenju, odnosno o suvremenim nastavnim strategijama, metodama, postupcima, ciljevima, oblicima rada i dr., kao što je pokazalo istraživanje, ne može se očekivati neka bitna promjena.

Pogrešan je bio i pristup organizatora koji su radionice i seminare organizirali zajedno za učitelje razredne i predmetne nastave, a ne odvojeno, u skladu s predmetima.

Za stvarnu unutarnju reformu – uvođenje novih promjena i inovacija u unutarnju organizaciju nastave kao: suvremene nastavne strategije, metode, postupci, ciljevi, oblici rada i dr. u školskom sustavu Kosova – neophodno je:

- sastaviti sveobuhvatan plan s konkretnim didaktičkim i metodičkim temama posebno za učitelje razredne i posebno za učitelje predmetne nastave, osobito s temama kao što su: suvremene nastavne strategije, metode, postupci, ciljevi, oblici rada i dr.
- sastaviti plan za uvođenje promjena i inovacija u unutarnju organizaciju nastave
- obuhvatiti sve učitelje razredne i predmetne nastave
- osigurati odgovarajuću temeljnu literaturu za kontinuirano učenje i usavršavanje
- sastaviti plan radionica i seminara i točno odrediti trajanje, kao i vrijeme kada su učitelji razredne i predmetne nastave slobodni.

Za uvođenje novih promjena i inovacija u unutarnju organizaciju nastave, kao i za trajno usavršavanje, potrebno je, što pokazuju rezultati istraživanja, osigurati materijalnu stimulaciju, nastavnu tehnologiju i dr.

Ne treba u cjelini odbaciti i negirati prethodna znanja i dragocjeno iskustvo učitelja u uvođenju novih promjena i inovacija u unutarnju organizaciju nastave, kao što ne treba očekivati ni da učitelji preko noći mijenjaju umijeća i navike u prijelazu s nastave orijentirane na učitelje na nastavu orijentiranu na učenike.

Iako se jedino i jednostrano primjenjuje grupni rad učenika, ispitivanim učiteljima i nastavnicima nedostaju posredujući činitelji u grupnim procesima u kognitivnim i socijalnim zahtjevima jer ne umiju oblikovati zadatke i zahtjeve namijenjene suradničkom grupnom radu, pa je neophodno osigurati i odgovarajuću literaturu, kako bi mogli postupno usvajati znanja i kompetencije te mijenjati navike.

Primjenom suvremenih nastavnih strategija nisu zadovoljni ni u zemljama u kojima se one kreiraju, kao ni oslanjanjem samo na radionice i seminare, što je pokazalo naše istraživanje, jer je to nedovoljno za promjene i inovacije u primjeni suvremenih nastavnih strategija, metoda, postupaka, ciljeva, oblika rada i dr. Marzano i suradnici s tim u vezi pišu: "Škole i nadležna prosvjetna tijela moraju omogućiti visokokvalitetan razvoj nastavnika. On uključuje ovladavanje uspješnim nastavnim strategijama koje su kao takve potvrđene na temelju istraživanja. Naime, da bi se u školama postigla promjena, nije dovoljno nastavnicima samo predstaviti nastavne strategije koje su potkrijepljene istraživanjima. Istraživanja stalno potvrđuju da promjena nastavnih metoda zahtijeva mnogo više od jednostavnog predstavljanja novih strategija pedagozima putem radionica" (2006., str. 160).

LITERATURA

- Bognar, L. i Matijević, M. (2002); Didaktika, Školska knjiga, Zagreb
Desforges, Ch. (ur.). (2001); Uspješno učenje i poučavanje, Educa, Zagreb
Gudjons, H. i ostali (ur.) (1994); Didaktičke teorije, Educa, Zagreb
Jensen, E. (2003); Super nastava, Educa, Zagreb
Marzano, R. i dr. (2006); Nastavne strategije, Educa, Zagreb
Meyer, H. (2002); Didaktika razredne kvake, Educa, Zagreb
Musai, B. (2003); Metodologjia e mesimdhënies, Pegi, Tirane
Musai, B. (2005); Mesimdhënia dhe të nxëniet në detyrues, CDE. Tirane
Nuredini, V. (2005); Didaktika, Timegate, Prištine
Poljak, V. (1970); Didaktika, Školska knjiga, Zagreb
Terhart, E. (2001); Metode poučavanja i učenja, Educa, Zagreb

INTERNAL REFORM OF THE ELEMENTARY SCHOOL IN KOSOVO

Vaxhid Nuredini

Summary – *The main goal of this research was to study the degree of changes and innovations in the elementary school in Kosovo. These changes and innovations began as a result of a number of seminars and conferences held by foreign trainers and instructors for teachers of class and subject-based teaching. The seminars held by foreign trainers for teachers of class and subject-based teaching are viewed as an independent variable, while the progress in the pupils' success and changes in their behaviour are viewed as a dependent variable.*

The survey comprised 5 class teachers and 5 subject teachers from each of the 7 elementary schools (5 in towns and 2 in villages) who were trained at seminars, which means a total of 35 class teachers and 35 subject teachers (N=70).

A questionnaire was used to study the changes and innovations concerning the internal organisation of teaching and learning, and an interview to become better acquainted with the respondents. Systematic observation was also organised during two lessons with each of two class teachers and two teachers of Albanian.

The results show that some class teachers and some subject teachers use foreign technical terms as a pure fad, in some cases not even knowing their meaning or use. Most respondents admitted that these didactical concepts were not clear to them.

In addition, the results of the analysis of contents in applying the didactical strategy of "summarising and taking notes" in the 6th form showed that performance was very poor, which indicates that there are no significant changes in the internal organisation of teaching with trained class teachers and subject teachers.

It is a positive development that class teachers and subject teachers have become aware of a different approach to teaching in western countries, where teaching is focused on the pupils, and that pupils must have more freedom in terms of their behaviour, in other words, that they must be more active in class.

Key words: *internal teaching reform, internal organisation of teaching, changes in school, teaching, learning, teaching strategies, teaching methods, teaching aims*